

Brede inbedding van beleid en duurzame productie staan centraal

Egypte werkt aan meer duurzame

De landbouw in Egypte is een sector van uitersten. Enerzijds is er de traditionele, kleinschalige landbouw in de delta en op de dichtbevolkte oevers van de Nijl, anderzijds de grootschalige en op efficiëntie gerichte bedrijven op nieuw ontgonnen gronden in de woestijn. Deze laatste categorie bedrijven groeit sterk, de eerste staat onder grote druk van veranderend grondgebruik.

Google-Earth laat het tot in detail zien: Een groene delta, de groene oevers van de Nijl met kleinschalige perceeltjes en intensieve bewoning en daarbuiten woestijn en bergketens. Maar de randen van het groen worden opgerekt, op verschillende plaatsen verschijnen rechthoekige kavels en de cirkels van de roterende beregeningssystemen van moderne, grootschalige landbouwbedrijven.

Het geeft de twee vormen van landbouw goed weer: de oude landbouwgronden in de vruchtbare gebieden die gevoed worden door de Nijl en de in hoog tempo groeiende nieuw ontgonnen woestijngebieden, waar grondwater grotendeels in de waterbehoefte voorziet. Deze verschuiving van 'oude' naar 'nieuwe' landbouw is niet zonder gevolgen. Hans van der Beek, LNV-Raad in Kaïro,

schetst het probleem: "In de traditionele landbouwgebieden is de landbouw kleinschalig en vaak nog vrij primitief. Buffels zijn de belangrijkste trekkieren en worden nog volop ingezet bij de grondbewerking en het transport. De productiewijzen zijn eenvoudig en het productieniveau is vaak niet erg hoog. Maar de gronden zijn wel belangrijk voor de voedselproductie voor de lokale markt en circa eenderde van de beroepsbevolking verdient hier hun inkomen. De veel voorkomende praktijk is echter dat deze gronden omgevormd worden tot bouwgrond voor woningen en dat is uiteindelijk niet gewenst. Het gaat ten koste van de voedselproductie en het verzwakt de economische positie van de landbouw in deze gebieden. Dit leidt vervolgens tot vermindering van de leefbaarheid van het platteland en tot werkeloos-

Een traditioneel irrigatiesysteem.

landbouw

heid, wat weer een bron van sociale onrust kan vormen. Vandaar dat de overheid hier stevig inzet op plattelandsontwikkeling en dat Nederland dit ook ondersteunt. Het gaat daarbij om beleidsondersteunend onderzoek waarbij Nederlandse kennisinstututen betrokken zijn." Het uitgangspunt is dat door verbetering van de landbouwtechnieken en teeltmethoden ook in de meer traditionele landbouwgebieden uitstekende productie mogelijk is, niet alleen voor de lokale markt, maar ook voor export. Het illustreert de hedendaagse opvatting over ondersteuning van landbouw en economie. Van der Beek: "Een dergelijke benadering overstijgt de pure landbouwproductie, maar gaat uit van samenhang met andere sectoren en beleidsterreinen. Zo is plattelandsontwikkeling in de traditionele gebieden niet alleen een landbouwkundige kwestie, maar ook een economische. Een ander voorbeeld hiervan is de ondersteuning die we in EU-verband bieden aan de ombuiging van subsidiesystemen van productiegericht naar kwaliteitgericht. Zo kan de overheid de graanproductie stimuleren door een prijstoeslag of een hectaretoeslag te geven, maar bij de beoogde intensity-based support zoek je naar wegen om de goede landbouwpraktijk te steunen: minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, minder verlies van meststoffen, efficiënter watergebruik en verbetering van productiemethoden. Een belangrijke partner in de ontwikkeling van dit beleid is het Egyptische ministerie van Financiën, omdat het gaat om inbedding van duurzaam beleid in de binnenlandse politiek en de landbouw overstijgt. Er is dus sprake van verbreding op beleidsniveau."

Reststromen benutten

Een van de voorbeelden van verduurzaming van de landbouw is het zoeken naar een betere benutting van reststromen, met als meest uitgesproken voorbeeld de afvoer van het stro na de oogst van rijst. De rijstvelden bevinden zich voor een belangrijk deel op de oude landbouwgronden, die gemakkelijk

Streven naar meer zelfvoorziening

Met een oppervlakte van een miljoen km² is Egypte 24 maal zo groot als Nederland. Het aantal inwoners benadert de 80 miljoen en hiervan leeft ongeveer de helft op het platteland. Kaïro telt zo'n 20 miljoen inwoners. Bijna 15% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Het gemiddelde aantal inwoners per km² is circa 74, maar het overgrote deel van de bevolking woont op de oude, vruchtbare gebieden, waardoor de bevolkingsdichtheid in deze gebieden 2935 mensen per km² is. Dat is een zesmaal zo hoge dichtheid als in Nederland (483 inwoners/km²).

De agrarische productie is volgens de cijfers van het Egyptische ministerie van Landbouw de afgelopen jaren met 3,8% per jaar gegroeid en de inkomens van de boeren namen het afgelopen decennium toe met 25%. De zelfvoorzieningsgraad is voor een aantal producten verbeterd. Voor pluimvee en eieren is Egypte bijna zelfvoorzienend en in deze sector is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in modernisering van bedrijven. Ook Nederlandse bedrijven hebben hierin sterk bijgedragen, onder andere in de levering van slachtlijnen en broedmachines. In het aanwezige exportpotentieel is nog voldoende ruimte. Dit geldt met name voor rijst, aardappelen, groente, fruit, sierteeltgewassen en aromatische en medicinale planten.

Het overheidsbeleid van Egypte is onder andere gericht op een hogere graad van zelfvoorziening, verbetering van productiviteit en vergroting van export. Egypte importeert ongeveer de helft van zijn voedsel. Van deze voedselimporten bestaat weer de helft uit tarwe, waarmee Egypte de grootste tarwe-importeur ter wereld is. In de behoefte aan fruit, groente en rijst wordt volledig voorzien door eigen productie.

Sectoroverschrijdend beleid wordt gevoerd om te komen tot plattelandsontwikkeling, duurzame inbedding van landbouwontwikkeling in andere beleidsvelden en het werken aan meer duurzame productiemethoden.

ten behoefte van de teelt te bevloeien zijn. Per kilogram geoogste rijst blijft zo'n één tot anderhalve kilo stro achter. De huidige praktijk is dat deze gewasresten op het veld verbrand worden, met als gevolg dat in die periode zwarte rookwolken in de wijde omgeving de horizon domineren. Behalve de enorme verontreiniging geeft dit ook een groot verlies aan organisch materiaal. Slechts hier en daar gebruiken boeren het stro als mulching (beschermend laagje)

onder bijvoorbeeld olijfbomen. Gezocht wordt nu naar alternatieve benutting, zoals compost of het persen tot veevoeder. Er worden in deze sfeer al veel initiatieven genomen. Zo vindt op bescheiden schaal omzetting plaats van stro naar ethanol, maar nog onduidelijk is of dit wel de meest rendabele en meest duurzame oplossing is. Ook Wageningen UR buigt zich momenteel over de vraag op welke wijze hier verduurzaming mogelijk is.

Productie, import en export

De export van Nederlandse landbouwproducten naar Egypte bedroeg in 2007 118 miljoen euro.

De top vijf van deze producten (in miljoen euro):

Ingevroren vis	30,0
Kaas	16,0
(Poot)aardappelen	11,0
Zaaizaden	7,5
Tabak	6,7

Na Algerije is Egypte de belangrijkste afzetmarkt (ter wereld) voor de Nederlandse pootaardappel. In seizoen 2008/2009 gaat het om 35.000 ton.

De Nederlandse import van agrarische producten uit Egypte bedroeg in 2007 78,2 miljoen euro.

De top vijf van geïmporteerde producten (in miljoen euro):

Druiven	18,0
Citrusvruchten	13,0
Uien	7,2
Sperziebonen	5,6
Andere verse groenten	5,1

Productiegegevens van een aantal belangrijke gewassen in Egypte (2005/2006)

Gewas	x 1000 ton
Tarwe	8.141
Rijst	6.125
Mais	6.867
Suikerriet	16.317
Suikerbiet	3.429
Sinaasappel	1.940
Druiven	1.391
Mango	417
Banaan	923
Aardappel	3.167
Tomaat	8.391
Bonen (incl. sperziebonen)	246
Watermeloen	1.874
Aardbei	157

Oprukkende bebouwing in de delta.

Perspectieven voor sierteelt

Dat een groot deel van de landbouw in Egypte op traditionele en betrekkelijk kleinschalige wijze plaatsvindt, zegt overigens nog niets over de kwaliteit van de productie. Hans van der Beek hierover: “Een Nederlandse studie door het LEI (Landbouw Economisch Instituut) naar de sierteelt in Egypte maakte duidelijk dat veel van de kleine bedrijven, met vrij basale teeltmethoden, toch een hele goede kwaliteit bloemen leveren. De volgende stap is nu na te gaan hoe deze productie op een hoger plan gebracht kan worden. We stelden vast dat de export van uitgangsmateriaal zoals zaaizaden en bollen, uit Nederland naar Egypte, in 2008 is verdubbeld ten opzichte van 2007. Dit zegt iets over de productie in Egypte; deze is dus eveneens fors toegenomen. Het overgrote deel van deze productie blijft op de binnenlandse markt. Belemmeringen om tot meer export van deze sierteeltproducten te komen zijn de lage organisatiegraad van de telers, het ontbreken van koefaciliteiten en het gemis aan logistieke centra in de omgeving van de teeltgebieden. En dat terwijl export uit Egypte naar de Golfstaten en naar Aalsmeer goed denkbaar is. Hier liggen goede kansen voor zowel Egyptische telers als voor Nederlandse toeleveranciers en handelsbedrijven. Voorwaarden zijn de beschikking over een goede gekoelde logistieke keten en een betere organisatie, maar hierin zie ik zeker goede kansen.”

Visteelt

Een belangrijke opkomende sector in Egypte is de viskwekerij en deze productietak heeft de potentie uit te groeien tot een belangrijke economische sector. Op dit moment impor-

teert Egypte nog veel vis en visproducten, maar hierin lijkt verandering te komen. “Er zijn twee factoren die hierin een cruciale rol spelen”, zo zet Van der Beek uiteen: “De uiterst zorgelijke situatie rond aviaria influenza of vogelgriep maakt het noodzakelijk om – naast oplossingen in de pluimveehouderij zelf – te zoeken naar andere eiwitbronnen dan de pluimveehouderij. Deze is deels gevonden in de viskwekerij en Egypte is inmiddels het tweede tilapia-producerende land in de wereld. Desondanks is de bedrijfstak weinig modern ingericht en er is veel winst te halen uit verbetering van de productie. Daar komt bij dat de geldende wetgeving het gebruik van Nijlwater voor de visteelt in de weg stond. Dat is nu veranderd. In samenwerking met Wageningen UR, lokale bedrijven en de overheid zijn nu projecten opgestart om de visteelt naar een hoger niveau te brengen. Er is een pilot gestart met een gesloten watercirculatiesysteem, een systeem dat in Nederland veel wordt toegepast, waarbij water na filtratie wordt hergebruikt en waarbij een hoog productieniveau kan worden bereikt. Er wordt een laboratorium opgezet en er is een Nationale Visraad opgericht. Deze dienst is er vooral op gericht de viskwekerij te ondersteunen.” Ook voor deze sector is een goede toekomst te verwachten”, aldus Van der Beek. De ambities van Egypte, de klimatologische omstandigheden en de relatieve nabijheid van de Europese markt dragen bij aan een gunstig perspectief voor de Egyptische landbouw, waarin Nederlandse toeleveranciers en kennisinstellingen een uitstekende rol kunnen vervullen.

Jaap Holwerda

(met medewerking van de LNV-afdeling Kairo)